

Over de prevalentiestudie van kindermishandeling

Peter Prinsen, datum 20-06-2017

Datum	20-06-2017
Auteur	Peter Prinsen ^[1]
Folio weergave	Download gedrukte versie (PDF)
Vakgebied(en)	Personen- en familierecht / Kinderbescherming Materieel strafrecht / Delicten Wetboek van Strafrecht

Naar schatting 119 000 kinderen zijn volgens een officiële studie jaarlijks in Nederland slachtoffer van kindermishandeling.^[1] Dit komt neer op 3,4% van de totale minderjarigenpopulatie van 3,5 miljoen.^[2] Anderzijds valt uit het recente proefschrift van Maartje Schouten^[3] af te leiden dat jaarlijks naar schatting 0,05%^[4] van de minderjarigenpopulatie zou worden mishandeld. Omgerekend komt dat neer op jaarlijks 1662 slachtoffers.^[5] 119 000 tegenover 1662: een verschil van twee ordes van grootte: aanleiding voor een methodologisch onderzoek van de NPM-studie. De conclusie luidt dat de NPM-claim niet gevalideerd is en onbruikbaar is als basis voor overheidsbeleid gericht op preventie en interventie.

<i>NPM:</i>	<i>Semi-gestratificeerde steekproef:</i>	<i>1127 informanten</i>
	<i>Onderzoek duur:</i>	<i>3 maanden</i>
<i>Schouten:</i>	<i>Steekproefgrootte:</i>	<i>50 671 minderjarigen</i>
	<i>Onderzoek duur:</i>	<i>12 maanden</i>

Inleiding

Valide prevalentiecijfers zijn fundamenteel voor verantwoord overheidsbeleid en rechtspraak. De NPM-2005 en NPM-2010, met wetenschappelijke signatuur, staan hoog in aanzien. De uitkomsten ervan vormen de basis voor overheidsbeleid op het gebied van preventie, interventie, rechtspraak, hulpverlening en overig beleid. Ook in wetenschappelijk onderzoek is het een veel genoemde referentie. Kritische benaderingen waren niet te vinden.

Hieronder zal, na een kort overzicht van de maatschappelijke context, een beschrijving worden gegeven van de NPM. Vervolgens wordt het screening-onderzoek van Schouten beschreven, gevolgd door publieke reacties op haar onderzoek van twee vooraanstaande deskundigen, en nader commentaar. Ten slotte komen we terug bij de vraag omtrent de validiteit van de NPM-cijfers.

Maatschappelijke context

In 1962, in een periode waarin aandacht groeide voor de Rechten van het Kind, verscheen een baanbrekend artikel: 'The Battered-Child Syndrome'^[7] van de Amerikaanse kinderarts Henry Kempe. Met dit artikel werd 'kindermishandeling' wereldwijd op de agenda geplaatst. Het familierechtelijk klimaat in Nederland was in die tijd als volgt: Sinds de Kinderwetten van 1905^[8] kon een ouder 'ontzet worden^[9] op grond van misbruik van de ouderlijke magt of grove verwaarlozing van de verplichting tot onderhoud en opvoeding, slecht levensgedrag' enz. In 1921 kwam de maatregel van ondertoezichtstelling in de wet. Als het kind zodanig opgroeide dat het met de 'zedelijke of lichamelijke ondergang' werd bedreigd kon het onder toezicht van een gezinsvoogd^[10] worden gesteld. Maar zolang daar uiterlijk nog geen blijk van was, bleef de ouderlijke autonomie onaantastbaar. Het artikel van Kempe in 1962 was de impuls waardoor de blik van de overheid gericht werd op het reilen en zeilen binnen het gezin, met name op kindermishandeling. Wat de nieuwe inzichten voor Nederland hebben betekend moge o.a. blijken uit het volgende.

In 1972, tien jaar na het artikel van Kempe, ontstonden Bureaus Vertrouwensartsen, inmiddels omgedoopt tot Advies- en Meldpunt Huiselijk geweld en Kindermishandeling (AMHK) of 'Veilig Thuis'. Kon men met de strafrechtelijke connotatie van het begrip kindermishandeling aanvankelijk nog vrede hebben, inmiddels is het begrip zover opgerekt dat allerlei gedragingen geïnccludeerd worden die het publiek niet ervaart als mishandeling maar als afkeurenswaardige lifestyle.

Vanaf 1975 worden er campagnes gevoerd om het publiek aan te sporen tot het melden van vermoedens van kindermishandeling. Er verschenen pregnante reclameboodschappen die mishandelde kinderen toonden, billboards met stereotype beelden van vechtende ouders, en tot de verbeelding sprekende tv-spotjes. Ook het feminisme liet zich niet onbetuigd. In 1985 verkreeg sociologe Nel Draijer van het Ministerie van Sociale Zaken opdracht voor een groot onderzoek naar seksueel misbruik, een vorm van kindermishandeling. Draijer concludeerde dat 7% van de ondervraagde vrouwen slachtoffer zou zijn geweest van ernstig en langdurig seksueel misbruik met ernstige psychische klachten tot gevolg, een bewering die 'Heilige Verontwaardiging' wekte bij historicus Han Israëls,^[11] onder andere vanwege statistische tekortkomingen bij Draijer.

Het bleef niet bij overheids campagnes. Er ontstonden ook militante pressiegroepen. In november 2000 ontstond de Reflectie- en Actiegroep Aanpak Kindermishandeling (RAAK)^[12] waaraan de naam van psychiater Dries van Dantzig was verbonden, samen met Defence for Children International. Van Dantzig was een gedreven psychiater met een groot vertrouwen in de maakbaarheid van geestelijke volksgezondheid.

Gesteund door de opzienbarende cijfers van de NPM- 2005 van de Leidse Universiteit (toen geschat op 102 216 slachtoffers) bood RAAK een Actieplan aan Minister Rouvoet aan, die het in 2007 naar de Tweede Kamer zond.^[13]

Er volgden meldcodes, verplichte screening, verwijzingsindex, Operatie Jong, risicotaxatie-instrumenten, een Akademie tegen kindermishandeling met gratis cursussen, een taskforce kindermishandeling, een jaarlijkse Week-tegen-Kindermishandeling en nog ontelbaar vele initiatieven om het kwaad te bestrijden en – vooral – te melden. De meest recente voorbeelden van gesubsidieerde private opsporing van kindermishandeling: in april 2017 werd bekend dat de stichting Kadera een subsidie van € 300 000 heeft verworven voor een project om medewerkers van woningbouwcorporaties (van baliemedewerker tot klusjesman) te trainen in het melden van sporen van huiselijk geweld. Inmiddels werd ook de campagne 'Week tegen Kindermishandeling 2017', waarbij in het promotiefilmpje het getal 119 000 werd gevisualiseerd met de Amsterdam Arena tribune (2x de tribune vol) genomineerd voor de zogenoemde 'Galjaard-prijs' voor de beste

[14]

overheidscommunicatie.^[14]

In 2004 verscheen in de wet op de Jeugdzorg (thans artikel 1.1 Jeugdwet) een definitie van kindermishandeling:

- elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie;
- van fysieke, psychische of seksuele aard;
- die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat;
- actief of passief opdringen;
- waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige;
- in de vorm van fysiek of psychisch letsel.

In 2007 is in artikel 1:247 BW (over het ouderlijk gezag) aan lid 2 een bepaling toegevoegd luidende: *'In de verzorging en opvoeding van het kind passen de ouders geen geestelijk of lichamelijk geweld of enige andere vernederende behandeling toe'*.^[15]

Ook de kindbeschermsmaatregel van ondertoezichtstelling (OTS) werd fundamenteel gewijzigd. In plaats van dreigende 'zedelijke of lichamelijke ondergang' werd in 2015 'ernstig in zijn ontwikkeling bedreigd en niet aanvaarden van noodzakelijk geachte hulp' voldoende voor een OTS. En dan nog alleen als de ouders uitzicht kunnen bieden binnen korte termijn met de hulp van een OTS de 'ernstige bedreiging' af te wenden. Zo niet, dan kan onmiddellijk beëindiging van het gezag worden uitgesproken: een radicale omkering van de visie die aan de maatregel ten grondslag lag: van 'OTS indien' naar 'gezagsbeëindiging tenzij'.

Beschrijving van de NPM-2010

De NPM is een replicatie van het Amerikaanse NIS-4,^[16] aldaar uitgevoerd door Westat, een privaat onderzoeksinstituut.^[17] Het NIS-concept van Westat werkt uitdrukkelijk vanuit de aanname dat de CPS (Child Protective Services) alleen maar de 'tip of the iceberg' zien. De NIS-studie ambieert méér te zien dan alleen dat topje. Daarmee zet de NIS-studie zich uitdrukkelijk af tegen de National Child Abuse and Neglect Data System (NCANDS).

De Nederlandse studie^[18] is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport door het Centrum voor Gezinsstudies van de Universiteit Leiden en TNO. Het in het rapport genoemde aantal van 119 000 mishandelde kinderen is uitgegroeid tot een veel aangehaalde referentie. De NPM omschrijft zijn relevantie als: *'inzicht verschaffen in de prevalentie van verschillende typen van kindermishandeling in Nederland, mede met het oog op het omlijnen van risicogroepen ten behoeve van het gericht opzetten van preventie- en interventieprogramma's. Ook wordt hiermee een periodieke monitor gerealiseerd waarmee de invloed van beleid en hulpverlening kan worden getraceerd'*.^[19]

Kindermishandeling wordt in het voorwoord van de NPM omschreven als: 'alle (psychische of fysieke) verwaarlozing en geweldpleging tegen kinderen en jeugdigen door of vanwege hun ouders of andere verzorgers'. In hoofdstuk 3 worden de definities van verschillende typen 'mishandeling' echter gebaseerd op de definities in de Amerikaanse NIS-4. Er worden twintig categorieën (met veel subcategorieën) van mishandeling gespecificeerd en omschreven. Gesteld wordt dat deze definities vallen binnen de Nederlandse wettelijke definitie van kindermishandeling.

De NPM bestaat uit twee delen: de informantenstudie en de scholierenstudie. De laatste (gebaseerd op zelfrapportage) is niet meegenomen in het uiteindelijke prevalentiecijfer en zal hier dan ook niet worden

behandeld. De informantenstudie is een steekproef van professionals (de informanten) die schriftelijk zijn benaderd met het verzoek een vragenlijst in te vullen over minderjarigen waar zij professioneel mee te maken hebben en waarvan zij vermoeden dat deze kinderen mishandeld zijn. De steekproef is dus semi-gestratificeerd (om via de strata de doelpopulatie te bereiken) maar de stratificatie stopt bij de informanten: niet minderjarigen zelf zijn betrokken in de steekproef maar de informanten aan wie gevraagd werd anoniem geanonimiseerde vermoedens te rapporteren.

Voor de dataverzameling in de informantenstudie maakte de NPM gebruik van 1127 informanten, professionals uit 461 soorten zorg- en onderwijsinstellingen. Bij de keuze van de instellingen waaruit de informanten afkomstig waren werd gelet op representativiteit voor de minderjarigenpopulatie naar numerieke en geografische spreiding en leeftijd. Van elke informant werd gekeken hoeveel minderjarigen tot zijn zorgkring behoorden. Op basis hiervan en op basis van CBS-gegevens, over aantallen minderjarigen per leeftijdscategorie, werd de (indirecte) steekproefuitkomst (aantal vermoedelijk mishandelde minderjarigen) geëxtrapoleerd naar de totale minderjarigenpopulatie. Onderzoekperiode: 3 maanden (20 september – 17 december 2010). Het 3-maanden-resultaat werd geëxtrapoleerd naar een vol jaar, met een opwaartse correctie wegens vermoedelijke seizoensinvloeden.

De zorg- en onderwijsinstellingen behoorden tot de volgende categorieën:

- Basisscholen
- Voortgezet Onderwijs
- Vrouwenopvang
- Kinderdagverblijven
- Peuterspeelzalen
- Gastouder
- Politie
- Huisartsen
- Consultatiebureaus
- Raad voor de Kinderbescherming
- SEH (Spoed Eisende Hulp)
- AMK's

van AMK werd het absolute jaartotaal toegevoegd na jaar-extrapolatie van de overige categorieën).^[20] De uit deze instellingen aselekt getrokken informanten hebben vermoedens^[21] van kindermishandeling geregistreerd via een gestandaardiseerd registratieformulier. De registratie betrof: het kind, de thuissituatie, de opvoeders van het kind, en de mishandeling die wordt vermoed. Bij het registratieformulier (acht pagina's, dertig complexe vragen) was ter verduidelijking een bijsluiter van vijf pagina's gevoegd. *'Informanten is gevraagd voor elk kind met vermoeden van mishandeling tijdens de onderzoeksperiode (20 september–17 december 2010) het formulier in te vullen en op te sturen'*.^[22] In de registraties diende ook de schade^[23] te worden vermeld, onderscheiden in aanwijsbare schade en vermoedelijke schade. Voor 'vermoedelijke schade' wordt onderscheid gemaakt tussen 'waarschijnlijke schade' en 'ernstig bedreigde gezondheid of veiligheid van het kind ten gevolge van mishandeling'. Er is van afgezien om de informanten middels persoonlijk contact vooraf te instrueren. De registraties zijn na ontvangst gecodeerd om de aangegeven mishandeling betrouwbaar in te delen. Op de verkregen scores werden enkele correcties uitgevoerd (seizoen correcties^[24] en ontdebbling).^[25] De 1127 informanten retourneerden in totaal 760 bruikbare unieke registratieformulieren.^[26]

De verschillende vormen van kindermishandeling in 2010 zijn weergegeven in twee tabellen die

hieronder zijn samengevoegd:

NPM: Overzicht (samenvoeging van tabel 5.1 en 5.2, NPM, p. 55 en 59) Na extrapolatie van de steekproef naar de gehele populatie						
	Informanten		AMK		Inform. + AMK	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Seksueel misbruik	2798	3	635	3	3433	3
Fysieke mishandeling	16 492	17	2395	11	18 887	16
Emotionele mishandeling	12 809	13	2453	11	15 262	13
Fysieke verwaarlozing	28 326	29	1727	8	30 053	25
Onderwijs/ emotionele verwaarlozing	29 579	31	7214	32	36 793	31
Geweld in gezin			5497	24	5497	5
Andere vormen	6171	6	2749	12	8911	7
Totaal	96 175	100	22 661	100	118 836	100

Het NPM-rapport vermeldt: *'Het is duidelijk dat de schatting van de prevalentie op basis van de NPM-informanten veel hoger uitvalt dan die op basis van de AMKgegevens. Dat is geen wonder omdat bij AMK's lang niet alle gevallen van mishandeling of vermoedens van mishandeling worden gemeld. De AMK's zien slechts een top van de ijsberg die door de NPM-informanten nu wat meer zichtbaar is gemaakt.'* ^[27]

De NPM-onderzoekers stelden vast^[28] dat de schatting van het aantal kinderen gemeld door de NPM-2010-informanten met 14% is gestegen ten opzichte van 2005. Voor een deel achten zij dit wellicht veroorzaakt door de iets gewijzigde onderzoeksopzet. Bij de AMK-gegevens nemen zij een stijging van 67% waar ten opzichte van 2005. Gezien de forse stijgingen is het, zo wordt gesteld, van belang meer aandacht te besteden aan de preventie van geweld in gezinnen.

'Onze informantenstudie heeft beperkingen die ertoe leiden dat onze prevalentiecijfers schattingen zijn met een onzekerheidsmarge. Zo hebben we de informanten niet een grondige mondelinge instructie kunnen geven voor het gebruik van de registratieformulieren bij het vermoeden van kindermishandeling.' ^[29]

Over de validiteit van de onderzoeksresultaten (prevalentie van kindermishandeling) zwijgt het rapport.

Screening met de SPUTOVAMO-R2-vragenlijst

In 2011 stelde de Inspectie voor de Gezondheidszorg screening op kindermishandeling verplicht. Voor ieder kind dat op een huisartsenpost (buiten kantooruren) of de spoedeisende hulp komt moet de arts bij intake een vragenlijst invullen op de computer. Zonder die antwoorden weigert het computersysteem dienst. Deze verplichte screening was het onderwerp van het proefschrift waarop arts-onderzoeker aan de Medische Faculteit van de Universiteit Utrecht, Maartje Schouten, op 23 maart 2017 promoveerde. Zij onderzocht de diagnostische waarde van een veel gebruikt screeningsinstrument: de SPUTOVAMO-R2 vragenlijst voor het opsporen van kindermishandeling. Alle minderjarigen die in de loop van een jaar een van de vijf deelnemende huisartsenposten in de omgeving van Utrecht bezochten werden gescreend. In geval van een positieve checklist werd de standaard meldcodeprocedure gevolgd. (Deze

meldcode is verplicht aanwezig, maar voor artsen niet dwingend).

Het door Schouten onderzochte instrument is een, sinds 1996, veelgebruikte checklist met oorspronkelijk negen, maar thans vijf vragen:

SPUTOVAMO-R2-VRAGENLIJST

1.
Injury compatible with history and corresponding with age of child?
2.
Delay in seeking help without satisfactory explanation?
3.
History consistent when repeated?
4.
Father/mother and child: Appropriate behavior/ interaction?
5.
Parents took adequate measures?

Als tenminste een van de vragen leidt tot een antwoord dat afwijkt van het vereiste antwoord dan concludeert het systeem tot verdenking van kindermishandeling (en mag gehandeld worden volgens de meldcode kindermishandeling). Binnen het onderzoekskader leidt dit tot een nadere diagnostische procedure door een multidisciplinair team (MDT) om de waarschijnlijkheid van kindermishandeling te bepalen. Het MDT bestond uit: 1. de eigen huisarts, 2. een kindermishandeling professional van de huisartsenpost, 3. een deskundige van de Kinderbescherming.

In totaal werden 50 671 checklists ingevuld (*de screeningpopulatie*).^[30]Zie onderstaande tabel.

Totaal aantal checklists:	50 671	= 100 %	Gehele populatie:	3 500 000
Waarvan positief:	108	0,2 %	Op 3 500 000	7000
Ook na MDT-diagnose positief:	24		Op 3 500 000	1662
Na MDT-diagnose vals positief:	36		Op 3 500 000	2450
Geen MDT-conclusie/diagnose	48			
Controle:	108			

Kortom: Zouden we de checklist op de *gehele populatie* toepassen, dan zouden we dus 7000 vermeende slachtoffers van kindermishandeling vinden (vergelijk NPM-2010: 119 000). *Met* MDT-diagnostisch onderzoek zouden dan over blijven: 1662 slachtoffers. Van de overige *vermeende* slachtoffers zouden er 2450 *geen* slachtoffer blijken te zijn.

Bij gebreke van een 'gouden standaard' van daadwerkelijk mishandelden werd voor de ijking van de methode de volgende valideringsprocedure gekozen:

1. Van alle 108 checklist*positieven* (uit de gehele *screeningpopulatie* van 50 671) verkreeg onderzoekster de gegevens van de Raad voor de Kinderbescherming over betrokkenen die binnen tien maanden na het bezoek aan de huisartsenpost bij de Raad voor de Kinderbescherming onafhankelijk van de screening waren aangemeld (en onderzocht). Het bleek dat van de 108 checklist*positieven* er 9 met de Raad in aanraking

kwamen (de terecht positieve) en 99 niet (de vals-positieve).

2. Ook van (een steekproef groot) 5484 checklistnegatieven verschaft de Raad die informatie. Van de checklistnegatieven uit deze negatievensteekproef kwamen 52 toch met de Raad in aanraking (de vals negatieve) en 5432 niet (de terecht negatieve). *Geëxtrapoleerd naar de volledige screeningpopulatie met negatieve score: 478 vals negatief respectievelijk 49 937 terecht negatief.*

Referentietest: melding bij Raad				
		Ja	Nee	Totaal
Checklist	Positief	9	99	108
	Negatief	478	49 937	50 415
	Totaal:	487	50 036	50 523

Samenvattend:

- Screeningresultaat (inclusief MDT-diagnostiek): Van de 50 671 checklists werden er aanvankelijk 108 positief gescoord en na MDT-verificatie 24. Uiteindelijk werd dus 0,047% positief bevonden.^[31]
- Na validatie: Na tien maanden follow up onderzoek van de 108 gemelde gevallen bleven er negen van de 108 over (0,018%) en bleken de overige 99 gemelde gevallen negatief.^[32]

Schouten concludeert:

- 1) Het screeningsinstrument geeft in 108 gevallen (0,2% van de screeningpopulatie) een positieve verdenking van kindermishandelingen.^[33]
- 2) Van de gevonden verdenkingen blijkt bij validatie 92% van de verdenkingen onterecht.

Schouten komt tot de aanbeveling^[34] de checklist niet te gebruiken als een diagnostisch instrument, maar alleen (in verder verkorte vorm) als een hulpmiddel om de alertheid op kindermishandeling te ondersteunen.

Commentaren op de SPUTOVAMO-studie

NRC Handelsblad publiceerde op 28 maart 2017 twee commentaren op het opzienbarende onderzoek van Schouten.

Ido Weijers, emeritus hoogleraar Jeugdbescherming, verwees in zijn commentaar allereerst naar het door historici beschreven enorme wantrouwen jegens ouders bij de opstellers van de Kinderwetten van 1901. Hij vervolgde: *‘Opnieuw heerst een sterk wantrouwen jegens ouders, notabene tegen de achtergrond van een algemene opvoedingssituatie die zich op een historisch en internationaal ongekend hoog peil bevindt. Dit wantrouwen jegens ouders gaat gepaard met een streven naar het absoluut willen uitsluiten van risico’s. Deze morele paniek vormt de achtergrond van de invoering van een bonte verzameling screenings- en risicotaxatie- instrumenten. Typerend is hierbij de haast en het gebrek aan weloverwogen maatregelen. Iedereen bedenkt wat, zorgvuldig opgezette en wetenschappelijk begeleide pilots ontbreken, inzicht in ethische en juridische problemen blijft achterwege en de landelijke overheid wacht af.*

Dettmeijer en Menenti (Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen) komen tot een tegenovergesteld standpunt: *‘Liever een ouder onterecht verdacht, dan een kind*

mishandeld’ stond als *NRC* kop boven hun beschrijving van het nijpende dilemma van de arts die een kind met letsel voor zich krijgt. *‘Een onterecht vermoeden van kindermishandeling is, voor screening, het minste van twee kwaden’*. Immers, wat volgt na zo’n vermoeden is *‘een keten van beslissingen’* door kinderarts, Veilig Thuis, Crisis Interventie Team, Kinderbescherming en uiteindelijk de Kinderrechter.

Een onzindelijk debat

In en buiten de rechtszaal woedt, onder de onzindelijke titel *‘waarheidsvinding’*, in OTS-zaken een fel debat over valse beschuldigingen tegen ouders.

‘In het Jeugdrecht gaat het niet om waarheidsvinding’ krijgen die ouders te horen.

In het debat horen twee fasen te worden onderscheiden.

Het moet gaan over:

1. het uitbannen van evidente *onwaarheden*;
2. de beoordeling of de ontwikkeling ernstig wordt bedreigd (*de eigenlijke ‘waarheidsvinding’*);

en wel in die volgorde en ná elkaar.

Het tweede thema is inderdaad moeilijk grijpbaar.

Het eerste allerminst! Contaminatie van rapporten met valse beschuldigingen maakt een zorgvuldige oordeelsvorming onmogelijk.

Ouders ervaren valse beschuldigingen als karaktermoord, ook al zegt de kinderrechter de onwaarheden ‘niet relevant’ te vinden.

Ouders die valse beschuldigingen ontkennen heten ‘non-coöperatief’ of, in krom hulpverlenersjargon ‘niet-leerbaar’.

Commentaar op het standpunt van Dettmeijer c.s.

Dettmeijer c.s. lijken te redeneren dat bij zoveel achtereenvolgende beslissers de vals-positieven er wel uitgefilterd zullen worden. Hoe ontwrichtend dit proces ook is voor de onschuldige ouders, voor hen heeft zekerheid omtrent de veiligheid van het kind de voorrang. Wat in hun reactie echter buiten beschouwing blijft is het mechanisme waardoor een vals alarm in die keten van beslissingen juist *niet* wordt onderkend: iedere beslisser in de keten wil liever de verantwoordelijkheid doorschuiven naar de volgende beslisser. Aan het eind van de keten staat immers – met een aureool van zorgvuldigheid en onfeilbaarheid – de kinderrechter. Voor buitenstaanders (zoals de arts) is het onvoorstelbaar dat de kinderrechter het niet als zijn taak ziet om aan ‘waarheidsvinding’ te doen. De kinderrechter vaart blind op de professionals in de keten en iedere schakel in de keten vaart blind op zijn ‘ketenpartner’ vóór hem en ... ná hem.

Daar komt bij dat de wet geen enkel houvast biedt. Een kind kan onder toezicht gesteld worden indien het ‘ernstig in zijn ontwikkeling wordt bedreigd’. Het kan uit huis geplaatst worden indien dit ‘noodzakelijk is in het belang van de verzorging en opvoeding of voor onderzoek’ van het kind. Alleen de spoedmachtiging uithuisplaatsing is iets specifiek. Die vereist dat er sprake is van ‘onmiddellijk en ernstig gevaar voor de minderjarige’. Maar ook hier: materialisatie van dit criterium verlangt de kinderrechter niet. Sterker nog: wordt het in het spoedverzoek niet gesteld, dan ‘leest’ de kinderrechter het erin. De wettelijke regeling van de kindbeschermingsmaatregelen blijft zodoende een vorm van ‘blanket-wetgeving’: de Raad voor de Kinderbescherming heeft praktisch ‘carte blanche’. Met een spoedmachtiging (een fax naar en van de kinderrechter) wordt het kind achter de rug van zijn ouders

van school gehaald en plaatst de kinderrechtster zich zelf voor een voldongen feit dat niet gemakkelijk wordt teruggedraaid. Een rechtmatigheidstoets bij het ouderverhoor post hoc blijft achterwege. Het is precies dít wettelijk traject dat volgt op de melding van de screen-arts. Waar geen controle is op de feitelijke grondslag gaan onvermijdelijk in dit traject ook nog eens perverse prikkels (budgettaire motieven, het halen van prestatienormen) een rol spelen. Het zal geen verwondering wekken dat deze praktijk voor advocaten al decennia een bron van frustratie is. Inmiddels heeft de kritiek van advocaten in het politieke discours onder meer geleid tot een roep^[35] om een Commissie afgesloten jeugdzaken (voor rehabilitatie met schadevergoeding). Recentelijk is de minister in een (breed aangenomen) motie^[36] opgeroepen tot het invoeren van een Rechter-Commissaris, voor een rechtmatigheidstoets post hoc.

Als het probleem van wat in het Jeugddomein misleidend waarheidsvinding wordt genoemd geklaard is en men kan vertrouwen op een zorgvuldig juridisch traject na de melding, hoeven artsen niet meer te vrezen voor hun reputatie mochten ze kinderen ten onrechte signaleren. En ouders die hun kind mishandeld hebben? We moeten ons realiseren dat met al die screenings- en risicotaxatie-instrumenten juist die ouders wel drie keer zullen nadenken voor zij noodzakelijke hulp inschakelen.

Beoordeling van de NPM

1. Validiteit

Onder validiteit wordt verstaan de vraag in hoeverre het gebruikte ‘instrument’ (de methode) met voldoende geloofwaardigheid meet wat het moet meten. Daartoe moet het instrument ‘geijkt’ worden. Validiteit van de onderzoeksresultaten van de NPM blijft in de NPM-studie onbesproken. Voor een pretentieuze studie met wetenschappelijke signatuur is dat, zacht gezegd, een gemis.

‘De NIS-aanpak voor het verzamelen van gegevens werd binnen dit onderzoek zo getrouw mogelijk gerepliceerd omdat deze benadering haar waarde heeft bewezen in drie grootschalige NIS studies in de Verenigde Staten.’^[37]

Het rapport zwijgt over de vraag waar die bewezen waarde uit bestaat.

2. Methodologische kritiek

Aan de NPM kleeft nóg een methodologisch probleem:

enerzijds dient de NPM het opzetten van preventie- en interventieprogramma’s. Het tot de verbeelding sprekende prevalentiecijfer van 119 000 is daarbij een belangrijke aanjager van de publieke meldingsbereidheid. Anderzijds wil het een periodieke monitor zijn waarmee de invloed van beleid en hulpverlening kan worden ‘getraceerd’. De vraag is nu wat de NPM-monitor nu eigenlijk meet: *prevalentie* van het onderzochte fenomeen of de effectiviteit van de meldcampagnes.

3. De vlag dekt de lading niet

Het rapport pretendeert (kwantitatief) inzicht te verschaffen in de prevalentie van kindermishandeling. In de studie zijn echter *anonieme vermoedens* van informanten omtrent ‘kindermishandeling’ gekwantificeerd.

4. Spectrum ‘Child Abuse and Neglect’ versus ‘kindermishandeling’

In de titel van de NIS-4 staat ‘Child Abuse and Neglect’. Dit is ongelukkig vertaald met ‘kindermishandeling’, een term met strafrechtelijke connotatie. (Ook aan de definitie in de Jeugdwet kleeft dit aan). Deze vertaling staat op gespannen voet met het brede spectrum van het bestudeerde fenomeen, reikende van ‘seksuele penetratie’ tot iets wat eerder valt onder afkeurenswaardige lifestyle (bijvoorbeeld ‘vaak zonder ontbijt naar school’). Alles krijgt hetzelfde label kindermishandeling. Het samenvatten van een breed, asymmetrisch verdeeld spectrum in één urgentiebeladen woord, liggend aan het uiteinde^[38] van het spectrum heeft een misleidend en demagogisch effect.

5. Het maatschappelijk debat over waarheidsvinding

De NPM-auteurs lijken in de AMK-cijfers als zodanig het volste vertrouwen te hebben. In het kader van de rechtspleging inzake kindbeschermsmaatregelen woedt echter een fel debat onder de aanduiding ‘waarheidsvinding’. Ouders die protesteren tegen niet-onderbouwde beschuldigingen van kindermishandeling krijgen steevast te horen: ‘In het Jeugddomein gaat het niet om waarheidsvinding’. Dit standpunt wordt in het gehele jeugddomein, inclusief de kinderrechtters, gehuldigd. In de laatste jaren ontwaakt ook in de politiek twijfel omtrent de geloofwaardigheid van AMK, Jeugdzorg en Kinderbescherming. Desalniettemin: uit de NPM-studie blijkt impliciet dat de cijfers van het AMK (evenals de vermoedens van de overige professionals uit het jeugddomein) zonder enige reserve als valide worden beschouwd.

6. Topje van de ijsberg?

De Amerikaanse NIS-4, die model stond voor de NPM-studies, stelt: ‘*The NIS assumes that not all maltreated children are reported or investigated by CPS*’.^[39] Dit uitgangspunt wordt geïllustreerd aan de hand van een suggestieve afbeelding^[40] van een ijsberg (1/10-de boven water, 9/10-de onder water) met daarin aangegeven de verschillende *levels of recognition*. Onderbouwing ontbreekt. In navolging van de NIS wordt dan ook in de NPM-studie gesuggereerd dat de verzamelde vermoedens de massa *onder* het topje van de ijsberg^[41] laten zien. Net als de NPM zwijgt ook de NIS-studie over validering. Dat geldt a fortiori voor het ‘ijsbergmodel’.

Anders dan NIS en NPM doet Schouten in haar studie juist wél pogingen om haar cijfers te valideren, zij het dat zij de vermeend-valide cijfers van AMHK of Kinderbescherming als referentie neemt in een aanzet-bijgebrek- aan-beter om er de validiteit van het onderzochte instrument aan te toetsen. De AMHK- of kindbeschermscijfers zijn weergegeven in de volgende CBS-statistieken:^[42]

Jeugdbeschermsmaatregelen per type maatregel, 2016

	Beginstand (1-1-2016)	instroom	uitstroom	Eindstand (31-12-2016)
	aantal maatregelen			
Totaal	30 805	12 20	12 780	30 250
Ondertoezichtstelling	21 225	8390	9605	20 005
Voorlopige ondertoezichtstelling	260	1560	1490	330
Voogdij	9175	1960	1370	9770
Voorlopige en tijdelijke voogdij	145	310	310	140

Uit de CBS-tabel blijkt dat er in 2016 een totaalinstroom is geweest van 12 220 maatregelen. Het grootste deel van de VOTS-en is na drie maanden overgegaan in een OTS, zodat we van de totaalinstroom ongeveer driekwart van de VOTS-en moeten aftrekken, ofwel ca 1200. Dit brengt de geschatte instroom op 11 000. Daarbij moeten we ons nog twee dingen realiseren:

1. Niet aan alle ingestroomde casus ligt kindermishandeling in de zin van de Jeugdwet ten grondslag.
2. Er vindt bij het treffen van een kinderbeschermingsmaatregel (*meestal*) geen toetsing plaats. Dit betekent dat de CBS-cijfers een *overschattend effect* hebben voor daadwerkelijke kindermishandeling als grondslag van de maatregel.

Ondertussen blijft knagen dat het aantal uitgesproken kinderbeschermingsmaatregelen de prevalentie van kindermishandeling zou kunnen onderschatten (en volgens de NPM zelfs slechts het topje van de ijsberg zou zijn), maar gezien alle maatregelen, waaronder meldcodes, screening, verwijzindex enzovoorts moeten we vooral die 'ijsberg' niet overwaarden.

Conclusie

De methode die gevolgd is in de NPM-studies in 2005 en 2010 vormt geen deugdelijke basis voor een schatting, zelfs niet bij benadering, van de prevalentie van kindermishandeling.

Het risico bestaat dat de NPM-studie de werkelijke 'prevalentie' van kindermishandeling (door NPM gesteld op 119 000) met één, misschien wel twee, ordes van grootte overschat.

Niet ondenkbaar is dat de jaarlijkse instroom van kinderbeschermingsmaatregelen (ca. 11 000 casus) vooralsnog een ruime schatting is van de prevalentie van kindermishandeling in de zin van de Jeugdwet.

Kindermishandeling is, mede onder de invloed van de NPM-2005 en -2010, tot een brisant onderwerp geworden.

De NPM houdt de morele paniek over een serieus probleem als kindermishandeling in stand. Gevreesd moet worden dat remedies daardoor overbelast raken en inboeten aan geloofwaardigheid. Zowel niet-als wel-mishandelde kinderen worden daar het slachtoffer van.

Voetnoten

[1]

L. Alink, R. van IJzendoorn, M. Bakermans-Kranenburg, F. Pannebakker, T. Vogels & S. Euser, *Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2010), Kindermishandeling in Nederland Anno 2010*, Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport; Tweede editie december 2012, (hierna: NPM). Onderzoek uitgevoerd door onderzoekers van het Centrum voor Gezinsstudies van de Universiteit Leiden en TNO. Het aantal komt uit NPM, p. 60, 135. Om precies te zijn: 118 836.

[2]

NPM, p. 45: Populatieomvang minderjarigen in 2010: 3 514 478. In vervolg afgerond op 3 500 000.

[3]

M. Schouten, *Systematic screening for child abuse in out-of-hours primary care* (Systematische screening naar kindermishandeling op huisartsenposten) (diss. UU), Medische Faculteit, 23 maart 2017.

[4]

0,0475% om precies te zijn, Schouten, p. 92, 97, 100, 122, 126

[5]

Eigen extrapolatie op basis van resultaten Schouten voor een verkennende vergelijking.

[6]

Mr. ir. P.J.A. Prinsen is oud-advocaat en initiatiefnemer van het Nederlands Advocaten Comité Familie- & Jeugdrecht, voorheen Onderzoeker Schattings- en Detectietheorie bij Fysisch Laboratorium TNO.

[7]

Kempe e.a., The Battered-Child Syndrome, *Child Abuse & Neglect*, vol. 9

[8]

Wet op de ouderlijke macht en de voogdij van 6 februari 1901 (inwerkingtreding 1 december 1905) en Wet op de Misdadige Jeugd van 12 februari 1901.

[9]

Art. 1:374 a BW (oud).

[10]

Art. 1:373 BW (oud)

[11]

De tijdgeest komt treffend tot uiting in de boekbespreking van Israëls boek op <https://skepsis.nl/draajer/>

[12]

Stan Meuwese, Directeur Defence for Children in een In Memoriam voor grondlegger en psychiater Dries van Dantzig: 'Met professionele en vrijwillige hulp van een groep betrokken mensen uit de wereld van reclame en publiciteit is RAAK erin geslaagd de aanpak van kindermishandeling expliciet op de politieke agenda te zetten'.

[13]

[Kamerstukken II 2006/07, 31015 en 29815](#), 16 (+ bijlage).

[14]

<https://www.galjaarddag.nl/exhibitors/week-tegenkindermishandeling/> en www.hollandspoor.com/hollandspoor-dingt-mee-naar-galjaardprijs-2017/ (HollandSpoor: Organisatie- en communicatiestrategie).

[15]

Wet tot wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek teneinde een bijdrage te leveren aan het voorkomen van het gebruik van geestelijk of lichamelijk geweld jegens of van enige andere vernederende behandeling van kinderen in de verzorging en opvoeding, *Stb.* 2007, 145.

[16]

Fourth National Incidence Study of Child Abuse and Neglect.

[17]

En. wikipedia.org vermeldt dat Westat in 2014 is vervolgd wegens systematische discriminatie, deze is afgekocht met \$ 1 500 000.

[18]

Voor het eerst in 2005 (NPM-2005), herhaald in 2010 (NPM).

[19]

NPM, p. 21.

[20]

NPM-categorieën: p. 28 e.v.

[21]

NPM-vermoedens: p. 13, 33, 136, 146, 161, 166, 167, 168, 171, 172, 174; voor AMK: p. 25, 57, 59.

[22]

NPM-bijsluiter: p. 33.

[23]

NPM-schade: p. 41.

[24]

NPM p. 46 Extrapolatie van het meetkwartaal naar een vol jaar gebeurde niet met een factor 4 maar met 4,43 om te compenseren voor een bij het AMK waargenomen seizoeneffect.

[25]

NPM doublures: p. 53, 59. Bij de correctie voor doublures zijn ook de AMK-meldingen betrokken.

[26]

NPM Aantal informanten, bruikbare formulieren: p. 53.

[27]

NPM, p. 60.

[28]

NPM, p. 138.

[29]

NPM, p. 146.

[30]

Schouten, p. 97.

[31]

Wij concluderen: In absolute aantallen over de gehele minderjarigenpopulatie: 1645 slachtoffers van kindermishandeling per jaar.

[32]

Schouten, p. 128.

[33]

Wij concluderen: Op de gehele minderjarigenpopulatie is dat 7000 verdenkingen.

[34]

Schouten, p. 122.

[35]

<https://d66.nl/d66-wil-een-commissieafgesloten-jeugdzaken/>.

[36]

Motie-Klein, [Kamerstukken II 2016/17, 31839, 568](#).

[37]

NPM-2005, p. 19.

[38]

61% van wat 'mishandelingen' genoemd wordt valt in de categorie verwaarlozing.

[39]

NIS-4, p. 46 (2-2).

[40]

Ralph A. Clevenger. Afbeelding ijsberg, bewerkt door NIS.

[41]

NPM ijsberg: p. 22, 60, 147, 172.

[42]

CBS Rapport Jeugdbescherming en jeugdreclassering 2016, <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2017/17/jeugdbescherming-en-jeugdreclassering-2016>.